

Rıza Tevfik'in Son Makalesi

ABDULLAH UÇMAN

Bilindiği gibi Rıza Tevfik, o sırada Şûrâ-yı Devlet reisi olması dolayısıyla 10 Ağustos 1920'de yapılan Sevr Antlaşması'nı imzalayan Osmanlı Devleti heyetinde yer almış¹ ve bazı görüş ayrılıkları sebebiyle aynı günlerde Anadolu'da devam eden Millî Mücadele hareketine de muhalefet etmiştir. Ancak Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanmaya doğru gittiği günlerde, yine bir Millî Mücadele aleyhtarı olan *Peyam-Sabah* gazetesi başyazarı Ali Kemal'in Ankara hükümeti tarafından muhakeme edilmek üzere İstanbul'da yakalanması ve Nurettin Paşa'nın nezaretinde Ankara'ya götürülürken yolda İzmit'te halk tarafından linç edilmesi, muhalifleri büyük ölçüde korkutur. İşte Rıza Tevfik de, aynı âkibete uğrama endişesiyle, İngiliz sefaretinin de yardımıyla, o sırada Mısır'a gitmekte olan bir yük gemisiyle 8 Teşrin-i sani 1922'de Türkiye'yi terk eder.²

Rıza Tevfik daha sonra, 1 Haziran 1924'te T.B.M.M. tarafından, Sevr Antlaşması'na imza attığı için 150'likler listesine dahil edilir.³

Yurt dışına çıktıktan sonra önce Kahire'ye, oradan da Ürdün Kralı Emîr Abdullah'ın daveti üzerine Mekke'ye gider. Daha sonra, yine Kral'la birlikte Amman'a geçer. Orada önce Kral'ın Divan tercümanlığı görevinde, bir süre sonra da Sihhiye ve Âsâr-ı Atîka Müzesi müdürlüğünde çalışır.⁴ Yurt dışında yaklaşık olarak yirmi bir yıl kalan Rıza Tevfik, 1934 yılında Ürdün'deki resmî görevinden emekli olur ve aynı yıl eşi Nazlı hanım ve küçük oğlu Ahmet Nazif'le birlikte, ikliminden çok hoşlandığı Lübnan sahillerinde Günye kasabasına yerleşir.⁵

Rıza Tevfik, kendine göre bazı haklı sebeplerle, T.B.M.M.'nin 29 Haziran 1938'de 150'likleri affeden kanunu kabul edip yürürlüğe koymasına rağmen, diğer bazı 150'likler gibi yurda hemen geri dönmez. Yalnız bu arada, Eylül 1940'tan

başlayarak, İstanbul'da yayımlanan günlük *Yeni Sabah* gazetesinde haftanın belirli günlerinde dil, edebiyat, felsefe ve estetikle ilgili, zaman zaman da çok genel mânâda siyasî muhtevalı makaleler yayımlamaya başlar.

Rıza Tevfik'in yurda dönüşü, 150'likleri affeden kanunun kabul edilmesinden, ancak beş yıl sonra, 23 Haziran 1943'te gerçekleşir. Rıza Tevfik *Yeni Sabah*'taki yazılarını yurda döndükten sonra da sürdürür. Takip edebildiğimiz kadarıyla bu yazılar, Rıza Tevfik'in 1949 yılının son aylarında hastalanıp hastahaneye kaldırılmasına kadar aralıksız devam eder. Rıza Tevfik'in gazetede çıkan son yazısı 18 Aralık 1949 tarihinde yayımlanan "Demokrasi Prensipleri" (*Yeni Sabah*, nr. 3874) adlı makedir. Burada yayımladığımız "Hangi Komünizmden Bahsediyoruz?" başlıklı makale ise, üzerinde herhangi bir kayıt ve tarih bulunmamakla beraber, Rıza Tevfik'in muhtemelen hastahaneye kaldırılmadan önce *Yeni Sabah* için kaleme aldığı son makalesi olmalıdır. Çünkü, Rıza Tevfik'in evrakı arasından çıkan⁶ ve yazının yazıldığı dördüncü sayfanın arka yüzünde Rıza Tevfik'in el yazısı ile ve eski harflerle "Yeni Sabah'a makale, gelecek pazar için" ibaresi ile ayrıca "Communisme, son makale, baslamadı" ifadesi yer almaktadır. Rıza Tevfik 29 Aralık 1949'da kaldırıldığı Haydarpaşa Numune Hastahanesi'nde hayata gözlerini kapayınca, sanıyorum defin telâşları arasında bu makale de diğer yazıları ve müsveddeleri arasında kalmış ve gazeteğe gönderilip yayımlanamamıştır.

[Rıza Tevfik'in el yazısı makalesinin bir sayfası]

Gerek Türk gerekse yabancı fikir adamları arasında bugünlerde hâlâ konuşulup tartışılan komünizm ve kapitalizm hakkında bundan kırk bir yıl önce kaleme alınmış Rıza Tevfik'in bu son makalesinin, bugün de geçerliliğini koruyan bazı görüşler taşıdığını ve anlamlı mesajlar verdiğini zannediyorum.

¹ *İkdam*, nr. 8429, 12 Ağustos 1336/1920.

² "İstanbul Firâretleri Arasında Kimler Var?", *Hâkimiyet-i Milliye*, nr. 661, 15 Teşrin-i sani 1338/1922.

³ İlhami Soysal, *150'likler*, İstanbul 1985, s. 28, 59, 82, 148, ayrıca bk. *150'likler Albümü* (T.C. Dahiliye Vekâleti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti), s.5, nr. 16, *Tarih ve Toplum*, sy. 70, Ekim 1989 (bzel ek).

⁴ Kandemir, *Kendi Ağzından Rıza Tevfik*, İstanbul 1943, s. 71-74.

⁵ a.y., s.75.

⁶ Rıza Tevfik'in, arasında bu makalenin de bulunduğu bütün not, müsvedde, not defteri ve diğer evrakını değerlendirmem için lütfedip bana veren torunu Sayın Rıza Başikoğlu'na, bu örnek davranışından dolayı burada ayrıca teşekkür etmek isterim.

